

Література

1. Ахтирська Н.М., Касько В.В., Маланчук Б.А., Мелікян А., Пошва Б.М., Фулей Т.І., Шукліна Н.Г. Застосування в Україні європейських стандартів протидії жорстокому поводженню і безкарності: науково-практичний посібник для суддів / За заг. ред. проф. Маляренка В.Т. Київ: «К.І.С», 2011. 320 с.

2. Шевчук С. Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод: практика застосування та принципи тлумачення у контексті сучасного українського праворозуміння. *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі.* № 2'1999. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=416>. (дата звернення 01.05.2021)

Голубош В. В.

*генерал поліції третього рангу,
начальник ГУНП в Івано-Франківській області,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри кримінального права, процесу
і криміналістики Київського інституту інтелектуальної власності
та права Національного університету «Одеська юридична академія»*

Кіцелюк В. М.

*заступник начальника ГУНП в Івано-Франківській області,
державний службовець 3 рангу,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри
кримінального процесу та криміналістики
Івано-Франківського юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Бондюк А. Ф.

*майор поліції, начальник управління кадрового
забезпечення ГУНП в Івано-Франківській області,
кандидат юридичних наук*

Кріцак І.В.

*підполковник поліції, помічник начальника ГУНП
в Івано-Франківській області,
кандидат юридичних наук*

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

«Найкращі правила можуть втратити своє значення
в недосвідчених, грубих і недобросовісних руках»

А. Ф. Коні

Актуальність проблеми. Конституція України вперше за багатовікову вітчизняну історію державотворення визнає найвищою цінністю права і

109

Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції
«Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів»,
ДЮІ МВС України, 28 травня 2021 р.

свободи людини. Це – єдина вища цінність, всі інші суспільні блага відносно до неї займають інший рівень і не можуть їй суперечити. Побудова громадянського суспільства і правової держави призводить до того, що право і його найважливіша складова – права людини – стають дієвим регулятором суспільних відносин. Саме права людини покликані визначати межі свободи політики, політиків та державної влади. Будь-які політичні заходи, які породжують порушення прав людини – це посягання на свободу індивіда. Вони є антиправовими і аморальними, оскільки права людини – це не тільки відображення правового досвіду розвитку людства, а й кристалізація його моральних начал, пов'язаних з повагою свободи і автономії індивіда, неприпустимістю їх порушення, з орієнтиром на категорії добра і загального блага [1, с. 11].

Права людини є складним багатомірним явищем, їх генезис, соціальні корені, призначення – одвічна проблема історичного, соціально-культурного розвитку людства, яка нараховує тисячоліття і незмінно перебуває в центрі уваги політичної, правової, етичної, релігійної, філософської думки. Людство на шляху утвердження прав і свобод пройшло тернистий шлях, крок за кроком обмежуючи всевладдя держави, поширюючи принцип рівноправності на дедалі більше коло осіб та відносини між ними. Вся історія розвитку людського суспільства – це історія боротьби за створення кращих умов для існування людини, за визнання і забезпечення безперешкодної реалізації її прав і свобод. Права людини невідчужувані, належать їй від народження. Ніхто не може позбавити людину її природних прав на життя, особисту недоторканність, вільний вибір способів життєдіяльності, свободу совісті, думки, переконання, автономію у сфері приватного життя та інших прав. Сучасний світ неможливо уявити без прав людини, які ґрунтуються на принципах свободи, рівності, справедливості і дають уявлення про добро та зло [2, с. 265].

Якщо звернутися до історії розвитку прав людини, то довгий час вони були суто внутрішньою справою держави, яка сама визначала і об'єкт прав людини, і способи їх реалізації та захисту. Однак з часу прийняття Статуту ООН з 1945 року права людини та механізми їх захисту стають предметом загального міжнародного права. А з середини ХХ століття розробляються універсальні документи з міжнародного захисту прав людини, серед яких такі: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 р. та ін. [3, с. 133].

Права людини – складне і багатостороннє суспільне явище, яке пройшло у своєму розвитку низку послідовно змінюючих один одного етапів. Так чи інакше права індивіда були притаманні всім суспільно-економічним формаціям і цивілізаціям [4, с. 12]. Тут слід відзначити, що загальноновизнані права людини в будь-якій країні залежать від історичного розвитку її державності, характеру

суспільно-політичного ладу, розстановки соціальних сил, від національних, релігійних, культурних, правових традицій і, нарешті, від загальної політичної і правової культури населення [5, с. 213]. У найзагальнішому значенні права і свободи людини є одним з найбільш важливих інститутів демократичної держави, який об'єктивно відображає рівень розвитку суспільства, ступінь його цивілізованості [6, с. 258].

Забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності. Правове становище (статус) людини і громадянина в повному обсязі характеризується сукупністю прав, свобод і обов'язків, якими вона наділяється як суб'єкт правовідносин, що виникають в процесі реалізації норм всіх галузей права. Для України з її надзвичайно багатою, напрочуд цікавою і трагічною історією завжди гостро стояла проблема забезпечення і дотримання прав і свобод особистості. Це – головна мета і найважливіший механізм будь-якої цивілізованої держави, яка прагне забезпечити свободу, добробут, гідність, безпеку людей, позбавити їх від згубних наслідків дестабілізації суспільства. Декларування прав і свобод людини направлено, таким чином, на те, щоб саме вони стали головною метою функціонування влади та існування суспільства. Однак за роки проведення реформ, всупереч благим намірам і оптимістичним прогнозам їх зачинателів, утворився певний розрив між теорією і практикою прав і свобод людини. Його усунення – найважливіший пріоритет вітчизняної правової політики. В даний час країна зіштовхнулася з масовим порушенням елементарних прав і свобод особистості, таких, як право на життя, здоров'я, безпеку, оплату праці, соціальний захист, медичну допомогу тощо [7]. В цьому аспекті слушною є думка М. Козюбри про те, що від рівня забезпеченості права залежить ступінь досконалості самої особистості, а «людський вимір», врешті-решт, є точкою відліку будь-яких перетворень у суспільстві [8, с. 24].

У сучасних умовах ефективного забезпечення прав і свобод людини у правоохоронній діяльності вимагає концептуально нових підходів, що обумовлюють докорінні зміни організаційно-правових основ їхнього функціонування, зокрема гуманізації діяльності поліції і підвищення її авторитету, побудову відносин між поліцією і народом на основі партнерства, вдосконалення форм, методів і засобів забезпечення прав і свобод людини [9, с. 601]. Правоохоронна роль поліцейського найбільше проявляється в охороні прав громадян, адже в основному діяльність поліції спрямована на усунення перешкод в реалізації громадянами своїх прав і свобод, на попередження правопорушень, боротьбу з невиконанням обов'язків і зловживанням правами і свободами з боку будь-яких учасників правовідносин [9, с. 603]. О. А. Горелова зазначає, що важливими функціями поліції в цьому напрямку є надання допомоги людям у відновленні порушених прав і свобод, в надзвичайних ситуаціях, які постраждали від правопорушень; неповнолітнім, які залишилися

без піклування; особам, які звільнилися з місць позбавлення волі, на їхню ресоціалізацію; надання охоронних послуг і т.д. [9, с. 605].

Порушення прав людини з боку правоохоронних органів.

Правопорушення, вчинені співробітниками правоохоронних органів, мають підвищену суспільну небезпеку, оскільки це ті самі органи, які існують для боротьби з ними. Давня грузинська приказка говорить: «Якщо сторожу сторож знадобиться – кінець світу настане». Правопорушення, вчинені працівниками поліції, підривають саму основу існування правоохоронних органів, знижують авторитет поліцейських підрозділів і формують негативне ставлення населення до них, сприяють розвитку правового нігілізму в країні [10, с. 327]. Окремі гучні злочини, скоєні співробітниками поліції особливо до 2010 року, наводять жах. Проблема тортур, катувань, жорстоких і нелюдських поведінь з людиною в поліції стала пріоритетною, вказані факти часом переповнювали пресу, телебачення, Інтернет. В Україні таке вирішення було дуже простим: за новим КПК визнання вини особою під час досудового розслідування не є доказом в суді. До уваги судом приймаються тільки свідчення, надані безпосередньо на судовому засіданні. Цим відкинута знаменита «доктрина Вишинського»: визнання – цариця доказів. А вже часом катування в поліції відбуваються не заради спортивного інтересу, а для того, щоб будь-яким шляхом «вибити» зізнання, розкрити злочин, незалежно від того, чи знайшли винного. А вже потім, на жаль, у цей ланцюг включаються прокуратура і суд. І ніякі «залізні» докази, представлені суду, вже не мають сенсу. З прийняттям нового КПК України правоохоронним органам просто безглуздо «вибивати» зізнання з підозрюваних [11, с. 198-199].

Як слушно зауважує Е. А. Памфілова, «Не дивлячись на складнощі зовнішньополітичного і економічного характеру, розумно не економити на людях, а, навпаки, інвестувати в права людини, культуру, освіту і охорону здоров'я, примножуючи людський капітал – основний ресурс і джерело розвитку держави. Пріоритет дотримання прав людини в будь-яких умовах і за будь-яких обставин може створити фундамент, необхідний для стійкого розвитку країни і досягнення балансу інтересів особистості, суспільства і держави» [12, с. 111].

В результаті проведеного дослідження слід констатувати, що Україна, слідуючи курсом реформ, проголосила права людини як пріоритетні і найбільш значущі соціальні цінності, визнала необхідність дотримання загальноприйнятих міжнародних стандартів у сфері прав людини. При цьому, особливої уваги заслуговує конституційне положення про те, що людина, її права і свободи є найвищою соціальною цінністю, а визнання, дотримання і їхній захист – обов'язок держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність, а людина – перед державою за власні вчинки. Лише конгломерат та сутнісне усвідомлення прав як можливостей, свобод не як всюдозволеності та

неухильного виконання обов'язків кожним із нас є запорукою докорінного переформатування особистості у напрямку відповідності високим суспільним ідеалам. При цьому, особливий акцент робиться на обов'язках, на добросовісному служінні людини – державі, а держави людині. Такий шлях сприятиме досягненню неабияких успіхів у царині дотримання прав людини. В Україні гарантується державний захист прав і свобод людини і громадянина. Це положення повинно лежати в основі діяльності всіх органів державної влади.

Сучасне суспільство настільки швидкими темпами розвивається і трансформується, що поліцейські структури повинні щоразу підлаштовуватись до роботи в нових суспільних умовах і виробляти нові підходи до реалізації правоохоронної діяльності. Велике значення має аналіз зарубіжного досвіду, насамперед європейського. Поліція будь-якої країни покликана захищати життя, здоров'я, права, свободи, майно людини, інтереси суспільства і держави від злочинних та протиправних посягань. При цьому поліцейський зобов'язаний не лише сам дотримуватися прав людини, він не має права не реагувати на подібні порушення, вчинені іншими громадянами чи організаціями. Звідси кожен поліцейський наділений правом крайнього засобу впливу на поведінку людини – застосування вогнепальної зброї, що загалом накладає особливу відповідальність на дії представників правоохоронних структур. Слід чітко усвідомлювати саму сутність та межі дозволених прав людини чи обов'язок зробити усе можливе, щоб такі її права не були порушені. Тут спостерігається дуже тонка межа знання культури спілкування, переконливості, від якої, власне, залежить кінцевий результат довіри громадян до поліцейського. Недарма поліцією багатьох країн світу визначений девіз: «Служити і захищати», «Служити і поважати».

Література

1. Будовская О. В. Духовно-политические аспекты реализации прав и свобод человека и гражданина в современной России. *Гуманитарные исследования*. 2008. № 4 (28). С. 11–17.

2. Сігріяньська В. О. До питання про права людини: генезис тлумачень та уявлень. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 264–269. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ap_2017_8_66

3. Мулюкова В. А. Универсальный международный механизм защиты прав человека, как один из способов защиты прав человека. *Управление социально-экономическим развитием регионов: проблемы и пути их решения: материалы международной научно-практической конференции*. Ответственный редактор: Горохов А.А., 2011. С. 133–135.

4. Стремоухов А. В., Стремоухов А. А. Предыстория прав человека и становление концепции прав человека в древнем мире. *Ленинградский юридический журнал*. 2017. № 2 (48). С. 12–21.

5. Головистикова А. Н., Грудцына Л. Ю. Права человека: эволюция развития. Исторические предпосылки зарождения концепции прав человека. *Адвокат*. 2006. №6.

6. Шутова В. Н. Права человека в современном мире: проблемы понимания и реализации. *Деятельность правоохранительных органов в современных условиях*: сб. материалов XXIII междунар. науч.-практ. конф.: В 2 т. Иркутск, 2018. Т. 2. С. 258–261.

7. Ледах И. А. Защита прав человека и конституционное правосудие. Права человека и политическое реформирование. Москва, 1999.

8. Козюбра М. Права людини і верховенство права. *Право України*. 2010. № 2. С. 21–25.

9. Горелова О. А. Защитная деятельность правоохранительных органов прав и свобод человека и гражданина в Российской Федерации. *Аллея науки*. 2019. Т. 1. № 6 (33). С. 600–605.

10. Хасаншин И. М. Предупреждение преступлений, совершаемых органами ОВД. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена*. 2008. № 65.

11. Пирская Е. И. Проблемы соблюдения прав и свобод человека и гражданина в деятельности правоохранительных органов. *Право и политика: теоретические и практические проблемы*: сборник материалов 2-й Международной научно-практической конференции, посвященной 20-летию юридического факультета Рязанского государственного университета имени С.А. Есенина. Ответственный редактор: А.В. Малько. 2013. С. 197–200.

12. Доклад Уполномоченного по правам человека в РФ. Москва: Аппарат Уполномоченного по правам человека в РФ, 2015.

Гуріна Д.П.

*кандидатка юридичних наук,
заступник завідувача лабораторії навчальної та наукової роботи
Державного науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ ПІД ЧАС НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО ТРЕТЬОЇ ОСОБИ

Одним із найважливіших питань кримінального провадження є забезпечення дотримання законності під час досудового розслідування і судового провадження. Із доповненням у 2016 р. Кримінального процесуального кодексу України статтею 64² «Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт» у наукових колах виникли певні дискусії з приводу окремих питань кримінально-процесуального статусу нового учасника

